PLACE APPELLATIVES AND PLACE NAMES IN ROMANIAN. SPECIAL ATTENTION PAID TO THE TOPONYMS OF BISTRA AND SEBEŞ VALLEYS (CARAŞ-SEVERIN COUNTY)

Diana BOC-SÎNMĂRGHIŢAN
"Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: Even if the opinions of experts do not unanimously agree on the relation between the place names and the place appellatives, they agree to the idea that they fulfill the same communicative function in the Romanian language. The place names of the area of Bistra and Sebeş valleys represent an integral part of the Romanian toponymy and they do not differ much of the toponymic structures existing on the entire territory where Romanians lived and are living now. They are the living proof of the life continuity on these lands. This article wishes to emphasize once more the importance of a semantic classification in the toponymy study. For that, aspects connected to the meaning of place appellatives, toponymy metaphor, issues of conversion or tautologies in the toponymy, as well as the single or polisemantics of place appellatives will be discussed. All such issues are connected to the concern micro-area, the beautiful realm of my childhood.

Keywords: place appellatives, classification, semantics, toponymy, Bistra and Sebeş valleys.

Introducere

Importanţa termenilor entopici[1] şi mai ales relaţia dintre entopic şi toponim au suscitat interesul a numeroşi toponomaşti[2], lucrările lor devenind indispensabile oricărui lingvist preocupat de studiul toponimiei.

Începem demersul nostru cu un citat, raportându-ne la unul dintre marii onomaşti pe care lingvistica românească l-a avut de-a lungul timpurilor, Iorgu Iordan: „Foarte multe toponimice există ori au existat ca nume apelative în limba de toate zilele. Este clar că izvorul lor trebuie căutat totdeauna şi fără nicio şovăire în lexicul vorbirii curente. Prin urmare, indiferent de originea lingvistică, aceste numiri trebuie tratate la fel ca elementele lexicale propriu-zise, aşadar, ca nişte cuvinte româneşti cu sens strict. Căci numai după ce au ajuns să le întrebuinţeze cu valoare de nume apelative, au putut românii să le extindă uzul, folosindu-le, în aceeaşi vreme, cu ambele valori, de cuvinte obişnuite şi de toponimice. Singura interpretare justă care trebuie dată acestui fapt este că transformarea în toponimice a unor asemenea cuvinte este opera populaţiei majoritare din partea locului, aşa cum o cunoaştem din timpuri mai mult ori mai puţin apropiate de cele actuale" (Iordan 1963, p. 7). Articolul de faţă îşi propune să sublinieze o data în plus importanţa unei clasificări semantice în studiul

[1] Înţelegând prin termeni entopici „acele cuvinte care sunt în legătură cu situaţia tipografică, cu hidrografia locală, cu expunerea către soare, cu aşezările omeneşti şi cu alte fenomene geografice ale solului" (Anton Oprescu, *Observaţii asupra toponimiei populare*, în „Geopolitica şi geoistoria", II, 1942, p. 80-81. Termenul *entopic* a fost impus de T. Porucic în *Lexiconul termenilor entopici din limba română* (este vorba despre Basarabia), Chişinău, 1931. Gh. Bolocan, în *Dicţionarul entopic al limbii române*, p. 67-68, face o clasificare a termenilor entopici în: termeni generali, întâlniţi în limba literară şi în majoritatea graiurilor române precum: *apă, coastă, deal, luncă, munte, poiană , vale* etc.; termeni folosiţi în limba literară şi în unele graiuri, cu sens diferit, însă; termeni dialectali, care sunt cunoscuţi doar local.

[2] Sextil Puşcariu, Nicolae Drăganu, Emil Petrovici, G. Giuglea, V. Bogrea, I-A Candrea, Ovid Densusianu, Iorgu Iordan, Mircea Homorodean, Dumitru Loşonţi, Şt. Paşca, Vasile, Frăţilă, Vasile Ioniţă, Gheorghe Bolocan, Vasile Ţâra, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, Teodor Oancă, Ion Toma etc., v. *Introducere* la DTRO, vol. I, p. 5-62 care citează numele a numeroşi lingvişti care au fost şi sunt preocupaţi de toponimie.

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

toponimiei. In acest sens se vor avea în vedere aspecte legate de sensul apelativelor topice, metafora ca mijloc lingvistic şi stilistic în toponimie, probleme legate de aspectul conversiei sau a tautologiilor în toponimie, precum şi a mono- sau polisemantismului apelativelor topice ce stau la baza numelor de locuri dintre zona depresionară Caransebeş şi depresiunea Haţegului, de o parte şi de alta a văilor Bistra şi Sebeş, principali afluenţi ai Timişului.

Clasificarea semantică în studiul toponimiei

Raportul dintre înţelesul numelui propriu şi cel al numelui comun a suscitat interesul a numeroşi specialişti[3], lucrările lor devenind puncte de referinţă pentru orice cercetător în domeniu. Varietatea formelor de relief ce se desfăşoară de o parte şi de alta a râurilor Bistra şi Sebeş, a dus la o terminologie entopică deosebit de bogată, în mare parte comună cu celelalte zone geografice, putându-se remarca faptul că superioritatea numerică o deţin apelativele topice[4] care fac trimitere la relieful accidentat specific zonei de interes (*deal, muchie, pârâu, izvor, vale*). Aşa cum se va putea observa din cele ce urmează, toponimele noastre se caracterizează prin diversitate, astfel încât o analiză diacronică a lor ar scoate în relief diferitele etape ale toponimizării, iar o analiză tipologică a acestora ar releva limba vorbită permanent de români. O importanţă sporită trebuie acordată însă clasificării semantice[5]. Conţinutul semantic al toponimului ajută la o mai bună cunoaştere, „cu un cuvânt, în toponimie se oglindeşte întregul fel tradiţional de viaţă al unui popor, inclusiv cultura sa materială şi spirituală" ţine să sublinieze M. Homorodean, atrăgând atenţia asupra caracterului „motivat local" al toponimelor care, spune el, „departe de a fi create la întâmplare, descriu, într-un fel sau altul, locurile pe care le desemnează" (Homorodean 1980, p. 20, 30). Sigur că părerile toponomaştilor nu pot fi în unanimitate aceleaşi, iar dacă pentru unii „principalul element coordonator care determină locul cuvântului în vocabular este sensul lexical" (Bucă, Evseev 1974, 66) pentru alţii această premisă nu poate fi aplicată în domeniul toponimiei pentru că, spun ei, numele proprii, unde includem şi toponimele, nu au sens lexical, deoarece ele nu exprimă noţiuni, ci îndeplinesc doar funcţia de identificare[6]. Părere greşită, susţine V. Ioniţă, care vede în toponim un cuvânt născut din lexicul limbii române şi care, prin urmare, aparţinând limbii, nu ar putea fi analizat „altfel decât aşa cum este analizat oricare element de lexic, chiar dacă uneori evoluţia numelor proprii este diferită de cea a numelor comune" (Ioniţă 1982, p. 88). Alţi lingvişti care s-au aplecat asupra acestor probleme nu neagă aportul unui astfel de criteriu – semantic, dar nici nu-i acordă o atenţie prea mare pentru că, spun ei, din punctul de vedere al analizei lingvistice, ceea ce interesează în mod deosebit ar fi nu

[3] Vezi Viorica Răileanu. 2014. *Sensul numelui propriu în raport cu cel al numelui comun corespunzător*, în LR, Nr. 2, anul XXIV, I. Toma. 1995. *Formula semantică a numelui propriu,* în SO, I, p. 103-110; Graur Bogdan. 1991. *Nume de locuri şi apelative topice din Ardeu-Geoagiu, jud. Hunedoara*, în AUT, 29, p. 77-86, A. Rezeanu. 1987. *Motivaţie şi arbitrariu în toponimie,* în „Orizont", nr. 7, p. 2-3, Viorica Goicu. 1983. *Despre raportul dintre apelativ şi toponim în Banat*, în CCS, nr. 1, p. 47-54; Emilian N. Bureţea. 1975. *Unele aspecte ale relaţiei dintre toponimic şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, nr. 3, p. 207-214, Viorica Florea. 1975. *Raportul dintre înţelesul numelor de locuri şi cel al numelor comune corespunzătoare*, în LR, XXIV, nr. 3, p. 215-220, idem 1974. *Contribuţii la înţelesul numelor proprii*, în LR, nr. 5, p. 403-408. Încercările acestor toponomaşti de a demonstra existenţa unor relaţii semantice, fie că e vorba de sinonimie, omonimie sau antonimie sunt numeroase, iar soluţiile privind compatibilitatea între determinat şi determinant sunt multiple – de la negarea totală a sensului numelor proprii, considerate „etichete mentale", până la atribuirea unui sens infinit, vorbindu-se chiar de aşa-zisa deonimizare sau trecerea numelui propriu în categoria celui comun.

[4] În literatura de specialitate sunt folosiţi diferiţi termeni pentru a desemna numele ce stau la baza formării toponimelor: *termeni entopici, termeni geografici, termeni geografici populari, termeni geografici locali, apelative topice* etc., sinonimia dintre aceştia nefiind întotdeauna perfectă (cf. Bolocan 1975, Eremia 2006).

[5] Problema clasificării toponimelor a făcut obiectul de studiu a numeroşi toponomaşti, modele şi sugestii neîncetând să apară. Cf. în acest sens articolul lui Ionel Boamfă. 2003. *The historical stratification of the toponymy*, în *The reconsideration of the geographic approach in the context of globalization. The 5th Edition of the Regional Conference of Geography*, Timişoara, Ed. Mirton, p. 457-475.

[6] Vezi Viorica Florea. 1972. *Despre înţelesul numelor proprii*, în CL, XVII, nr. 1, p. 169-171.

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

particularităţile lexico-semantice, care ar avea o importanţă secundară, ci formanţii toponimici[7]. Iorgu Iordan în *Toponimia românească*, mărturiseşte că o clasificare semantică le-ar „întrece cu siguranţă, sub raportul cantitativ, pe toate celelalte socotite împreună", atrăgând totodată atenţia asupra importanţei acestui criteriu, semantic: „Ceea ce la om constituie trăsătura exterioară predominantă, menită să atragă atenţia semenilor săi şi să-i definească oarecum în ochii acestora, este, în domeniul care ne preocupă aici, natura fizică a locului" (Iordan 1963, p. 18-20).

Apelative topice versus toponime în microzona de interes

Reprezentând o parte integrantă a toponimiei româneşti, numele de locuri din zona văilor Bistra şi Sebeş nu se diferenţiază prea mult de structurile toponimice existente pe întreg teritoriul unde au trăit şi trăiesc românii.

Analizând structura numelor de locuri vom observa că, într-o majoritate covârşitoare, acestea au la bază un apelativ pe care îl numesc fie direct, fie prin intermediul unui nume de persoană, transferul de elemente[8] dintr-un domeniu în celălalt fiind unul permanent. Explicaţia este simplă, dacă ne gândim că multe nume de locuri au fost date după cel al proprietarului[9], al cărui nume, în timp, şi-a pierdut funcţionalitatea, continuându-şi existenţa la un alt nivel, cel al toponimiei. Acest procedeu este cunoscut în literatura de specialitate sub numele de conversie toponimică[10]. Toponimizarea antroponimelor reprezintă o modalitate fundamentală cu precădere în toponimia minoră, toponime precum: *Baca* (Var), *Baieru* (Bor), *Cuntu* (Bor), *Malingea* (Bcv), *Maliţa* (Bor) etc. au devenit prin transonimizare nume de locuri. Între antroponimele intrate în toponimie se numără şi cele provenite din apelative, astfel încât ne este foarte greu să stabilim dacă toponime ca: *Mălin* (Bor), *Corcanu* (Glb), *Găina* (Bor), *Mânzu* (M) etc. trebuie raportate la un apelativ sau la un antroponim, realitatea locală coroborată cu documentele istorice, precum şi abordarea unor perspective diverse (istorico-sociale, geografice, etnografice etc.) vor conduce spre emiterea unei ipoteze concrete „cu cât o cercetare coboară spre obârşia faptelor istorice, cu atât analiza numelor de persoane şi de locuri are şansa a se apropia de adevăr, deoarece fiecare nume este produsul istoriei, dar în acelaşi timp, şi numele are o istorie care îi este proprie" (Goicu 2001, p. 6). Cea mai mare parte a antroponimelor care stau la baza toponimelor din localităţile noastre provin din supranume[11] şi porecle[12], devenite ulterior nume de familie.

De multe ori relaţia dintre entopic şi determinant (este vorba despre toponimele compuse[13]) est ilogică, astfel, în *Faţa Velica*, deal în localitatea Cireşa, apelativul *faţă* a ajuns, prin conversie toponimică, să preia funcţia entopicului *deal*, înlocuindu-l. Presupunem că iniţial numele locului a fost **Faţa (Dealului) Velica,* iar mai apoi, din dorinţa de simplificare, localnicii l-au numit simplu – *Faţa Velica*. Astfel de exemple sunt numeroase în zona anchetată: *Dosu Borlovii* (Bor) – „pădure de foioase", *Dosu Jurmii* (Bor) – „faţă de deal cu

[7] Vezi Rodica Sufleţel, *Structura numelor de locuri în zona munţilor Cernei*, în SO, p. 267, apud Ioniţă, *Structură şi sistem în toponimie*, în Ioniţă 1982, p. 88.
[8] Cf. articolul lui Gh. Bolocan. 1967. *Transferul de nume în toponimie*, în SCL, XXVIII, nr. 2, p. 171-180.
[9] „În România întâlnim la tot pasul sate numite după moşul sau cneazul întemeietor sau după proprietarul feudal. La fel şi munţii şi cursurile de apă au nu arareori un nume format dintr-un nume de persoană" (Petrovici 1970, p. 300).
[10] Cf. I. Toma. 1999. *Etimologia toponimică. 1. Elemente româneşti,* în SCO, nr. 4, p. 16.
[11] Teodor Oancă, într-una din lucrările sale fundamentale, defineşte supranumele ca fiind „numele complementar atribuit unei persoane care, prin prelucrarea lui de către colateralii acestuia sau descendenţi funcţionează ca nume de familie neoficializat" (Oancă 1996, p. 11-12).
[12] Înţelegând prin poreclă „codificarea printr-un nume comun a unei particularităţi fizice, psihice, morale sau de comportament care caracterizează o persoană, căreia i se atribuie acest nume" (Oancă 1999, p. 44).
[13] Gh. Bolocan le numeşte toponime analitice, cele compuse fiind în număr mic referindu-se la modele străine, *Ibidem*, p. 25.

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

pădure de foioase", *Faţa lu Bălaci* (Bor) – „faţă de deal cu pădure de foioase", *La Gura Porcului* (RusM) – „deal" etc.

Raportul dintre determinant şi entopic se face în funcţie de natura determinantului, care poate să fie:

a) ***apelativ,*** caz în care va exprima o caracteristică a locului: conţinut, situare, dimensiune, culoare etc.: *Cracu* ***cu Gorunu*** (Glb) „deal pe Valea Ponorna", *Ieruga* ***de la Moară*** (Măg) – „canal ce duce la moară", *Hucu* ***Mare*** (Măr) – „cascadă pe râul Şucu", *Dealu* ***Negru*** (M) – „deal cu pădure de brad pe valea râului Nermeş, cu o pantă mare şi neguroasă", *Pietrele* ***Albe*** (Bor) – „gol alpin şi izvor, izvorăşte din Pietrele Albe" etc.;

b) ***toponim***, iar în acest caz va exprima apartenenţa sau poziţionarea: *Fântâna* ***de la Biserică*** (Cir) – „fântână", *Izvorul* ***de la Mijlocu Plaiului*** (Bor) – „izvorăşte de la locul numit Mijlocu Plaiului şi se varsă în Sebeşel" etc.;

c) ***antroponim*** şi atunci va exprima un raport de proprietate: *Feţele* ***lu Buştă*** (M) – „fâneţe pe valea râului Slatina", *Poiana* ***lu Drăgălină*** (Bor) – „proprietate privată, fâneţe"etc..

Toponime ca *Deal, În Deal, Pe Deal*, sunt toponime simple[14] a căror funcţie este de individualizare a locului respectiv, existând un singur *deal* este normal ca el să se numească simplu: *Deal* (Dlc) (TRu) – „deal cu teren arabil", *La Deal* (Ciut) – „teren în pantă" sau *În Deal* (Vos) – „coastă cu fâneţe şi grădini". Dacă în perimetrul aceleiaşi localităţi se mai află şi alte realităţi geografice desemnate prin acelaşi entopic, acesta va fi derivat cu un sufix diminutival (în cazul în care *dealul* este mai mic): ***Deluţ*** (TRu) – „deal cu teren arabil". În cazul în care *dealul* este mai mare se va apela la un augmentativ (astfel de situaţii neînregistrându-se în perimetrul localităţii în discuţie aici) sau i se va adăuga un alt toponim (*Dealu* ***Turnului*** (TRu) – „deal"), apelativ, nume de grup (*Dealu lu* ***Turneni*** (TRu) – „deal") sau antroponim (*Dealu* ***Pleşii*** (TRu) – „deal"). De multe ori ideea de „minor" respectiv „major" pe care derivatele diminutivale/augmentative toponimice ar trebui să o exprime nu corespunde realităţii geografice. Este cazul numelor de locuri diminutivale/augmentative al căror nume topic de bază nu există în nomenclatura geografică. În astfel de situaţii, fie toponimul primar a existat cândva, dar a dispărut cu timpul, fie, din motive uneori greu de stabilit, apelativul a circulat sub aspectul lui diminutival, aceste diminutive fiind considerate diminutive autentice[15]. Un loc aparte în derivarea toponimică o constituie categoria numelui de grup[16], care poate fi folosit pentru orice grup social unitar, indiferent de criteriul după care este stabilit acel grup, după apartenenţa la o anumită aşezare omenească, la o persoană sau la organizaţii politice sau culturale. Toponime precum: *Pârâu* ***Cengăillor*** (Bcv) – „afluent al Bistrei" *Stâna* ***Drăghicionilor*** (Măg) – „stână", ***Cărpiniş*** (Băţ) – „teren în pantă cu tufe de carpen" sau ***Socetu*** (Măg) – „munte" au în componenţa lor nume de grup.

Despre semantismul apelativelor topice

Problema mono- sau polisemantismului termenilor entopici ridică numeroase semne de întrebare. Este sau nu polisemantic un termen (referindu-ne aici la formanţii toponimici) cu mai multe sensuri foarte apropiate? Vom lua spre exemplificare apelativul *cioacă,* termen folosit în toată ţara, care intră în componenţa mai multor nume topice ce desemnează realităţi

[14] După A. Eremia, sunt simple toponimele formate dintr-un singur morfem toponimic, fie că sunt alcătuite numai din tema cuvântului etimon, fie din tema lui şi o terminaţie sau un afix toponimic sau netoponimic, apud. Frăţilă 2002, p. 183.

[15] V. Adela Stancu. 2002. *Toponime diminutivale*, în SCO, nr. 7, p. 197, cf. în acest sens şi Frăţilă 2002, p. 189-190.

[16] Termenul a fost introdus în literatura de specialitate de Gh. Bolocan. 1976. *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXV, nr. 1, p. 89-98, discuţia fiind lărgită de autor în *Introducere* la DTRO, I, 27-45: „Termenul «nume de grup», faţă de alţi termeni întâlniţi în literatura de specialitate (nume de locuri, supranume colective) este mult mai larg, putând fi folosit pentru desemnarea oricărui grup social stabilit după apartenenţa la un anumit loc, persoană organizaţie politică, culturală, curente culturale sau filozofice etc." (v. DTRO, I, p. 27).

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

diferite. DA dă următoarele definiţii acestui apelativ: „deal”, „înălţime”, „vârf de deal”, „vârf de munte”, „deal mare rotat la vârf care întrece în înălţime toate dealurile dimprejurul lui”, „deal mic cu coama rotundă deasupra altui deal”, „vârf de munte de unde s-a tăiat pădurea”, „deal sterp”. Analizând toponimele văilor Bistra şi Sebeş care au în componenţa lor acest apelativ, vom regăsi aceste definiţii:

„deal”: ***Cioaca*** *Mare* (Glb), ***Cioaca*** *cu Gardu* (Bcv), ***Cioaca*** *Varniţelor* (Obr), ***Cioaca*** *Ării* (OR);

„deal ascuţit” : ***Cioaca*** (Mal).

„vârf de deal”: ***Cioaca*** *cu Mesteceni* (Băţ), ***Cioaca*** *Moduşului* (Bcv), ***Cioaca*** *Înaltă* (Bcv);

„deal mare rotat la vârf care întrece în înălţime toate dealurile dimprejurul lui”: ***Cioaca*** *Mare* (Dlc).

„culme de deal”: ***Cioaca*** *cu Piatră* (M);

„cunună de deal”: – ***Cioaca*** *Popii (*Băţ);

„vârf de munte”: – ***Cioaca*** *Pietrii* (RusM), ***Cioaca*** *Hotarului* (Măr);

„păşune montană”: – ***Cioacele*** (M);

Într-adevăr există diferenţe semantice cu privire la sensurile apelativului *cioacă*, dar ele sunt minore, localnicii înţelegând în mod diferit noţiunile de *deal* şi de *munte*. Neputând face o distincţie netă între cele două realităţi geografice, la fel de bine *Cioaca Înaltă* (Bcv) poate fi vârf de munte, iar *Cioaca Hotarului* (Măr) vârf de deal, excluzând astfel posibilitatea polisemantismului apelativelor topice.

De multe ori întâlnim în toponimie anumiţi termeni entopici al căror sens nu mai este cunoscut de către locuitori, aceştia au existat cândva în limba literară, dar nu au fost conservaţi decât în toponimie. Problema tautologiilor în toponimie, care a suscitat puncte diferite de vedere pentru mai mulţi lingvişti[17], poate fi explicată prin acest fapt. Înainte de a vorbi despre existenţa unei tautologii la nivelul toponimiei, trebuie să ne asigurăm că atât sensul, cât şi etimologia sunt corecte. În *Introducre* la DTRO, vol. I, Gh. Bolocan[18] conchide că în toponime ca *Dealu Tâlva, Dealu Piscu Corbului, Dealu Cucuiu cel Mare, Dealu Piatra Mare,* nu poate fi vorba despre tautologie pentru că, cel de-al doilea termen al toponimului compus este un toponim preexistent formării actualului toponim[19]. Criteriul de bază în alegerea numelor de locuri îl constituie semantica, care joacă un rol deosebit de important în momentul formării acestora: „Instabilitatea sensului duce la distrugerea monosemantismului toponimelor, având drept efect slăbirea legăturii semantice dintre nume şi obiect” (Frăţilă 2002, p. 185). Cu timpul sensul se perimează, toponimului rămânându-i doar funcţia de individualizare. Acest fapt demonstrează că tautologiile toponimice nu pot fi explicate în plan semantic, ci doar formal.

Este cunoscut faptul că limba literară se află într-o mişcare continuă, fiind deschisă mereu inovaţiilor astfel că anumiţi termeni, uzuali cândva, au ajuns să fie secundaţi de alţi termeni care să desemneze aceeaşi realitate şi care, până la urmă, i-au şi înlocuit. Toponimia joacă un rol important şi în acest sens, devenind „arhiva-tezaur” a unor cuvinte dispărute din limba literară care au putut fi păstrate doar prin intermediul numelui de loc. Raportându-ne la toponimele din microzona anchetată, respectiv la relaţia dintre acestea şi sistemul entopic al limbii române am conchide că există:

[17] Cf. Iorgu Iordan. 1951. *Tautologiile toponimice*, în „Buletin Ştiinţific”, I, p. 99 şi 492; M. Homorodean. 1969. *Cu privire la tautologiile toponimice*, în SMO, p. 69-74; idem. 1970. *Tautologii toponimice propriu-zise sau aparente*? (*cu privire specială la toponimia românească*), în ACILFR XII, vol I, p. 1143-1147; C. Săteanu, M. Homorodean. 1976. *Câmpuri semantice în sistemul denominativ al formelor de relief*, în SO, I, p. 17-38; Florica Dimitrescu. 1958. *Locuţiunile verbale în limba română*, Bucureşti: EA, p. 57, V. Ionţă 1982, p. 88-98 etc.

[18] Gh. Bolocan împărtăşeşte părerea lui M. Homorodeanu şi nu este de acord cu Iorgu Iordan.

[19] Gh. Bolocan, *Introducere* la DTRO, I, p. 5-61.

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

a) cuvinte productive în limba literară: *deal, munte, vârf, poiană, culme, izvor, muchie* etc.;

b) cuvinte care se mai păstrează doar în grai: *aglică, bord, cotarcă, gâldău, imală, merez, obraţ, peleg, pivă, progade, şumar, uiagă* etc.;

c) cuvinte al căror sens nu mai este cunoscut în prezent, ele fiind conservate doar în toponimie: *handră, părinc, potoc, pravăţ, stur* etc.

Apelativele topice şi mijloacele de expresie stilistică

Intrată mai nou şi la nivelul limbajului ştiinţific pentru a acoperi „lacunele unui sistem lingvistic în criză de termeni pentru noile realităţi" (Rovenţa-Frumuşani 2000, p. 126), metafora, ca mijloc lingvistic şi stilistic, îi permite omului să-şi exprime percepţia faţă de natura exterioară. Problema metaforei în toponimie[20] a fost şi ea dezbătută şi uneori inexact explicată, generând de-a lungul timpului o serie de dezbateri. După unii cercetători acest fenomen al metaforizării s-ar produce doar la nivelul lexicului nu şi la nivel toponimic, adică în momentul denominaţiei propriu-zise, în timp ce alţii prezintă această chestiune în mod contradictoriu[21].

Numeroşi sunt însă în toponimie termenii entopici care desemnează părţi ale corpului omenesc şi care, prin intermediul metaforei (v. Frăţilă 2002, p. 185) sau a metonimiei, au ajuns să desemneze denumirea unor forme de relief. În arealul supus cercetării noastre astfel de apelative s-au dovedit a fi recurente: *cap, căpută, coadă, cot, covei, cur, dos, faţă, frunte, fund, gleznă, mijloc, vârf*. Entopicul *faţă,* spre exemplu, se găseşte în nume de locuri ca: ***Faţa*** *Albinii* (Bor) – „faţă cu pădure de foioase", ***Faţa*** *Bisericuţei* (M) – „faţă cu pădure de fag şi brad pe dealul Prodanei, în apropiere de Culmea Bisăricuţei", ***Faţa*** *Bordului* (Bor) – „faţă de deal cu pădure de foioase şi conifere", ***Faţa*** *Borlovii Mari* (Bor) – „faţă cu pădure de foioase", ***Faţa*** *Borloviţei* (Bor) – „faţă cu pădure de foioase" etc. Rolul folosirii acestui termen la nivelul toponimiei noastre este acela de a reda poziţia faţă de soare, des folosit fiind şi opusul său, *dos,* care denumeşte locurile aflate la umbră: *Calea* ***Dosului*** (Mal) – „drum", *Dâmbu la Din* ***Dos*** (Var) – „parte de deal cu fâneţe", ***Dos*** (TRu) – „teren arabil", ***Dosu*** (Var) – „fâneţe", ***Dosu*** *Alunului* (RusM) – „dos de deal", ***Dosu*** *Beichii* (Băţ) – „faţă de deal cu stână", ***Dosu*** *Borlovii* (Bor) – „pădure de foioase", ***Dosu*** *Borloviţei* (Bor) – „pădure de foioase", ***Dosu*** *Bradului* (RusM) – „faţă de deal pe Loznişoara", ***Dosu*** *de la Gura Văii* (Măg) – „faţă de deal", ***Dosu*** *de la Valea Mare* (Măg) – „faţă de deal", ***Dosu*** *Dealului Mare* (Băţ) – „dos de deal", ***Dosu*** *din Pietroasa* (Măg) – „faţă de deal", ***Dosu*** *din Valea Lupului* (Măg) – „faţă de deal", ***Dosu*** *Jghiabului* (Cir) – „dos de deal", ***Dosu*** *Jurmii* (Bor) – „faţă cu pădure de foioase", ***Dosu*** *la Culmea Ursului* (Bor) – „pădure de foioase", ***Dosu*** *lu Jgorieşti* (Bor) – „faţă cu pădure de foioase", ***Dosu*** *Măgăzânii* (Bor) – „pădure de foiase pe Valea de Rug", ***Dosu*** *Mărăiacului* (Bor) – „pădure de foioase", ***Dosu*** *Mărgănesc* (Vos) – „teren în pantă cu păşune", ***Dosu*** *Muntelui* (Măg) – „faţă de deal", ***Dosu*** *Padinii* (VB) – „faţă de deal spre Măgura", ***Dosu*** *Popii* (Băţ) – „faţă de deal", ***Dosu*** *Râpilor* (Băţ) – „dos de deal", ***Dosu*** *Şopotului* (Dlc) – „faţă de deal", ***Dosu*** *Vezii* (Bor) – „faţă cu pădure de foioase", *În* ***Dos*** (Mal) (TRu) (Vos) – „faţă de deal", *Mlaştina din* ***Dos*** (Var) – „fâneţe", *Pe* ***Dosu*** *Şopotului* (Dlc) – „drum", *Pădurea* ***Dosu*** *Râului* (Bor) – „pădure de foioase", *Sub* ***Dos*** (Var) – „faţă cu fâneţe", *Sub* ***Dos*** *la Balota* (Măr) – „poale de deal".

Astfel de toponime redau poziţia faţă de soare, faţă de anumite repere, faţă de alte toponime sau faţă de casa proprietarului, fiind create pe baza comparaţiei dintre obiectele

[20] V. articolul Iustinei Burici, *Metafora în toponimie*, apărut în 2012 în Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „S. S. Nicolăescu-Plopşor", nr. XIII, Craiova, p. 251-260.

[21] Anatol Eremia, de pildă, subliniază că toponimele metaforice ar reprezenta „formaţii lexicale din limba comună", dar în acelaşi timp precizează că toponime ca *Berbecii* „movile", *Burduhanul* „deal", *Calul* „deal", *Căldăruşa* „vale" etc. ar fi luat fiinţă „prin metaforizare". Originea acestor apelative se regăseşte în graiul viu al vorbitorilor şi ţine de „limbajul afectiv sau expresiv" (Eremia 2006, p. 9).

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

geografice şi cele care au ca punct de plecare termeni referitori la părţi ale corpului omenesc. Originea acestor apelative trebuie căutată în graiul viu al vorbitorilor şi ţine de „limbajul afectiv sau expresiv" (Eremia 2006, p. 9) al acestora, devoalând atitudinea „subiectivă a poporului faţă de lumea fizică înconjurătoare, cum vede el lucrurile în mijlocul cărora trăieşte şi cum reacţionează lingvistic atunci când nevoia de a le distinge unele de altele îi cere să le dea un nume" (Iordan 1963, p. 312).

Concluzii

Majoritatea toponimelor văilor Bistra şi Sebeş au la bază un apelativ, iar superioritatea numerică o deţin entopicele care fac trimitere spre relieful accidentat, conturând astfel tabloul concret al acestui mediu natural şi dând totodată expresie modului de viaţă al acestei aşezări. Diversitatea reliefului face ca superioritatea numerică în compunerea numelor de loc să o deţină entopicele: *izvor* (aproximativ 5, 17% din întreaga masă toponimică), *pârâu* (cu aproximativ 4,56%), *deal* (cu aproximativ 3, 57%), *vale* (2, 40%) şi *muchie* (1, 57%). Cele mai multe apelative topice compun subcategoria fitonimelor, cu 65 de entopice. Odată intrate în toponimie, aceste apelative vor îndeplini funcţia de individualizare a locului, legătura semantică dintre nume şi obiect slăbindu-se. În noua lor funcţie, ele nu vor mai intra în relaţii semantice obişnuite ca şi cuvintele comune şi, deşi vor lăsa impresia de polisemantism, aceste apelative topice sunt monosemantice, iar tautologiile toponimice nu pot fi explicate în plan semantic, ci doar formal.

Raportându-ne la ele ca la o adevărată arhivă a lexicului specific subdialectului bănăţean, ele pot confirma productivitatea unor mijloace de formare a cuvintelor, completând astfel imaginea acestui procedeu. S-a putut observa că toponimele noastre au selectat din grai doar anumite mijloace, cărora le-a conferit o mai mare varietate, în timp ce altele sunt folosite doar sporadic, printr-un număr redus de formanţi. Întrebuinţarea frecventă a sufixelor diminutivale în denominaţia locurilor se datorează tendinţei vorbitorilor de a diferenţia un nume de loc faţă de altul, precum şi influenţei pe care o exercită un toponim asupra altuia, mai ales când locurile respective sunt foarte apropiate. Toponimele simple (primare sau secundare) prezintă cel mai înalt grad de toponimizare. Pentru o cât mai bună orientare în spaţiu, localnicii au simţit nevoia să aducă informaţii suplimentare unui anumit loc, informaţii care cu timpul s-au concretizat devenind parte componentă a numelui topic. Astfel au luat naştere toponimele compuse, care se formează în cea mai mare parte pe baza toponimelor simple. Într-o asemenea structură (a toponimelor compuse) determinantul poate fi un *toponim, un antroponim* sau *un cuvânt comun.* Astfel toponimele cunosc, din acest punct de vedere, o istorie comună cu aceea a limbii, de la care împrumută şi căreia îi împrumută o serie de elemente, între mijloacele de exprimare stilistică, remarcându-se, spre exemplu, metafora, ca mijloc lingvistic în producerea acestor nume.

Toponimele din zona văilor Bistra şi Sebeş s-au format în decursul unui timp îndelungat şi sunt capabile să reflecte nu doar particularităţile de limbă, natura spaţiului pe care îl definesc sau condiţiile social-culturale ale dezvoltării societăţii noastre, ci întreaga cultură a oamenilor care le-au dat naştere şi care au scris şi rescris prin ele istoria poporului şi a limbii române.

Bibliografie selectivă

Bolocan, Gheorghe, Sodolescu-Silvestru, Elena. 1995. *Dicţionarul entopic al limbii române*, în SCO, Craiova, anul I, nr. 1, p. 67-185.

Bucă, M., Evseev, I. 1976. *Probleme de semasiologie,* Timişoara: Ed. Facla.

Bureţea, Emilian N. 1975. *Unele aspecte ale relaţiei dintre toponimic şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, nr. 3, p. 207-214.

Eremia, Anatol. 2006. *Dicţionar explicativ şi etimologic de termeni geografici*, Chişinău: Ştiinţa.

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)

Florea, Viorica. 1972. *Despre înţelesul numelor proprii*, în CL, XVII, nr. 1, p. 169-171.

Florea, Viorica. 1974. *Contribuţii la înţelesul numelor proprii*, în LR, nr. 5, p. 403-408.

Florea, Viorica. 1975. *Raportul dintre înţelesul numelor de locuri şi cel al numelor comune corespunzătoare*, în LR, XXIV, nr. 3, p. 215-220.

Frăţilă, Vasile. 2002. *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara: Ed. Excelsior Art.

Goicu, Viorica. 2001. *Contribuţii de onomastică istorică,* Timişoara: Ed. Augusta.

Graur, Bogdan. 1991. *Nume de locuri şi apelative topice din Ardeu-Geoagiu, jud. Hunedoara*, în AUT, 29, p. 77-86.

Homorodean, Mircea. 1980. *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca: Ed. Dacia.

Ioniţă, Vasile. 1982. *Nume de locuri din Banat*, Timişoara: Ed. Facla.

Iordan, Iorgu. 1963. *Toponimia românească*, Bucureşti: EA.

Oancă, Teodor. 1996. *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*: Craiova, Ed. Scrisul Românesc.

Oancă, Teodor. 1999. *Onomastică şi dialectologie*, Craiova: Fundaţia Scrisul Românesc.

Petrovici, Emil. 1970. *Studii de dialectologie şi toponimie,* Bucureşti: EA (volum îngrijit de I. Pătruţ, B. Kelemen şi I. Mării).

Răileanu, Viorica. 2014. *Sensul numelui propriu în raport cu cel al numelui comun corespunzător*, în LR, Nr. 2, anul XXIV.

Rovenţa-Frumuşani, Daniela. 2000. *Argumentarea. Modele şi strategii*, Bucureşti: All.

Toma, I. 1999. *Etimologia toponimică. I. Elemente româneşti*, în SCO, nr. 4, p. 15-26.

Sigle pentru localităţile anchetate

Băuţar = (Băţ)	Obreja = (Obr)
Borlova = (Bor)	Ohaba = (O)
Bucova = (Bcv)	Oţelu Roşu = (OR)
Caransebeş = (Car)	Poiana Mărului = (PoiMr)
Cicleni = (Cic)	Preveciori = (Prev)
Cireşa = (Cir)	Rusca Montană = (RusM)
Ciuta = (Ciut)	Ruschiţa = (Rusţ)
Cornişoru = (Crn)	Turnu Ruieni = (TRu)
Dalci = (Dlc)	Valea Bistrei = (VB)
Glimboca = (Glb)	Vama Marga = (VMg)
Iaz = (Iaz)	Var = (Var)
Măgura = (Măg)	Voislova = (Vos)
Mal = (Mal)	Zăvoi = (Zăv)
Marga = (M)	Zerveşti = (Zer)
Măru = (Măr)	Zlagna = (Zg)

BDD-A22014 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:07:22 UTC)